

Kas ir *NATURA 2000* teritorijas ?

*Informatīvs izziņas materiāls ceļotājiem un lauku tūrisma
uzņēmējiem, kas dzīvo un saimnieko
NATURA 2000 teritorijās*

LLTA "Lauku ceļotājs"
2010. g.

Izziņas materiāla izstrāde daļēji finansēts ar Eiropas Savienības (Eiropas reģionālā attīstības fonda un Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta) atbalstu

Kas ir NATURA 2000 teritorijas?

NATURA 2000 teritorijas ir Eiropas Savienības (ES) valstu kopīgi radīts aizsargājamo dabas teritoriju tīkls jeb sistēma, kas Latvijā ir veidots uz jau esošo īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (ĪADT) bāzes, tām pievienojot 122 jaunas teritorijas. Tas nozīmē, ka katra ES dalībvalsts veido savu teritoriju sistēmu, kas ir visas „lielās” sistēmas sastāvdaļa. Tātad, *NATURA 2000* teritorijas ir vietas ar Eiropas nozīmes un mēroga dabas aizsardzības statusu.

Cilvēks arī ir nozīmīga un dažkārt - nepieciešama dabas sastāvdaļa, īstenojot ilgtermiņā pārdomātus teritoriju un sugu saglabāšanas nolūkos nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus, bez kuriem daba nereti pati nevar „iztikt”, piemēram, aizaugošo pļavu atjaunošanas, izmirstošu sugu pavairošanas u.c. gadījumos. *NATURA 2000* teritorijas statuss „automātiski” nenozīmē pilnīgu saimnieciskās darbības pārtraukšanu, bet gan pārdomātas ekonomiskās aktivitātes, tajā pašā laikā respektējot Eiropas nozīmes dabas vērtību - bioloģiskās daudzveidības, sugu, biotopu, ainavas u.c. „vajadzības”.

Vairumā gadījumu - *NATURA 2000* teritorijās ir gaidīti ceļotāji u.c. teritorijas apmeklētāji, protams, tādi, kuriem piemīt atbildības sajūta ne tikai pret dabas, bet arī šajās teritorijās pastāvošo cilvēku radīto materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu. Daudzas *NATURA 2000* teritorijas ir nozīmīgi vides izziņas objekti.

Ko nozīmē termins *NATURA 2000*?

Natura no latīņu valodas nozīmē „daba”, bet 2000. gads ir laiks, kurā bija plānots šo sistēmu pabeigt. Termins *NATURA* visās ES valstīs tiek saprasts vienādi un to atpazīst kā aizsargājamo dabas teritoriju zīmolu. Dažkārt, ērtības labad, sarunvalodā šīs teritorijas tiek sauktas par „*NATURA* teritorijām” vai vienkārši - „Natūrām”.

Kāds ir *NATURA 2000* teritoriju tīkla izveides mērķis?

NATURA 2000 teritoriju tīkla izveides galvenais mērķis ir Eiropā retu un apdraudētu augu un dzīvnieku sugu un to dzīves vietu (biotopu) aizsardzība. Tas nepieciešams tādēļ, ka cilvēka saimnieciskā darbība 20. gadsimta laikā ir būtiski ietekmējusi un pat neatgriezeniski iznīcinājusi neskaitāmas dabas vērtības – teritorijas (ekosistēmas), biotopus un sugas!

Kas ir biotops?

Biotops ir dabas vai cilvēka darbības rezultātā veidojusies teritorija ar tikai tai raksturīgiem un specifiskiem dzīvās un nedzīvās dabas elementiem un apstākļiem. Biotops var būt palieņu pļavas, augstais purvs, aizaugošs ezers, melnalkšņu dumbrājs u.c. Īpaši aizsargājami ir tādi biotopi, kas mūsdienās ir reti sastopami vai cilvēka darbības apdraudēti, piemēram, pelēkās kāpas, kas Eiropas mērogā ir jau gandrīz izzudušas

Cik ES nozīmes sugas un biotopi tiek aizsargāti NATURA 2000 teritorijās?

No ES direktīvu sarakstos iekļautajām sugām un biotopiem Latvijā ir atrodamas un tiek aizsargātas 20 augu, 20 bezmugurkaulnieku, 5 zīdītāju, 3 rāpuļu, 11 zivju, 70 putnu sugas un 60 dažādu biotopu veidi. To aizsardzība ir obligāta visā ES valstīm.

Kādas putnu sugas tiek aizsargātas NATURA 2000 teritorijās?

Piemēram, melnais stārķis, jūras ērglis, klinšu ērglis, ūpis, melnā dzilna, mednis, rubenis u.c. Latvijā ir konstatēta ~ 1/3 daļa no Eiropā aizsargājamām putnu sugām! Latvija atrodas Baltijas – Baltās jūras putnu migrācijas ceļā, tādēļ pavasaros un rudenos jūras piekrastē (piemēram, Kolkastragā, piejūras ezeros) u.c. ir novērojami desmitiem tūkstoši dažādu putnu sugu. Vienā no piejūras ezeriem - Papes ezera apkārtnē ir konstatēta 241 putnu suga, no kurām 43 ir ierakstītas Latvijas Sarkanajā grāmatā.

Kādi ir NATURA 2000 teritoriju veidi?

Latvijā ir šādi NATURA 2000 teritoriju veidi: dabas rezervāti, nacionālie parki, dabas liegumi, dabas parki, aizsargājamo ainavu apvidi, aizsargājamās jūras teritorijas, dabas pieminekļi un mikroliegumi. Mikroliegumi ir nelielas teritorijas (piemēram, meža nogabals), kas izveidoti, lai aizsargātu un saglabātu vietas, kur ir konstatēta kāda aizsargājama suga vai aizsargājams biotops.

Šobrīd Latvijā ir 327 NATURA 2000 teritorijas (4 dabas rezervāti, 4 nacionālie parki, 240 dabas liegumi, 37 dabas parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 7 aizsargājamās jūras teritorijas (tiks apstiprinātas 2010. g.), 9 dabas pieminekļi un 24 mikroliegumi), kuru kopējā platība ir ~ 12 % no valsts teritorijas (sk. 2. attēlu 9. lpp.).

Vai *NATURA 2000* teritorijas ir tās pašas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas?

Visas *NATURA 2000* teritorijas ir arī ĪADT, bet ne visas ĪADT ir *NATURA 2000* teritorijas. Šobrīd Latvijā kopā ir 681 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas un minētajā skaitlī ietilpst arī pieminētās 327 *NATURA 2000* teritorijas. ĪADT simbols ir balta ozollapa uz zaļa fona.

Kura ir Latvijas lielākā un mazākā *NATURA 2000* teritorija?

Lielākā *NATURA 2000* teritorija ir Gaujas nacionālais parks (91 745 ha), bet vismazākās teritorijas pēc platības ir atsevišķi dabas pieminekļi (piemēram, pamatiežu atsegumi, avoti) un mikroliegumi.

Vai es drīkstu reklamēt un rādīt tūristiem retas augu un dzīvnieku sugas, kas atrodas *NATURA 2000* teritorijās?

Informāciju par retām un aizsargājamām sugām un to atradnēm, aizsargājamiem biotopiem, kā arī mikroliegumiem drīkst izplatīt tikai ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūras atļauju! Tas nozīmē, ka augstāk minētās lietas nedrīkst reklamēt tūrisma informācijas materiālos, kā arī eksponēt kā apskates objektus tūristiem un tūristu grupām šo teritoriju apmeklējumu laikā.

Kā varu zināt, ka esmu šķērsojis īpaši aizsargājamās vai *NATURA 2000* teritorijas robežu?

Kā jau minēts iepriekš, ĪADT simbols ir balta ozollapa uz zaļa fona. *NATURA 2000* simbols redzams attēlā. Tiesa, ne visu teritoriju robežas to lielā skaita dēļ Latvijā šobrīd ir dabā marķētas.

Kas administrē *NATURA 2000* teritorijas?

Lielākajām *NATURA 2000* teritorijām – dabas rezervātiem un nacionālajiem parkiem ir izveidotas administrācijas, kuru viena no galvenajām funkcijām ir šo teritoriju pārvalde un apsaimniekošana. Pārējo ĪADT un *NATURA 2000* teritoriju pārvaldi īsteno Vides ministrijas padotības institūcija – Dabas aizsardzības pārvalde (DAP) 2009. g. tika būtiski pārveidota Latvijas dabas aizsardzības institucionālā sistēma, kā rezultātā visas *NATURA 2000* un ĪADT administrācijas šobrīd ir DAP struktūrvienības.

Kur meklēt informāciju par *NATURA 2000* teritorijām?

Informācija atrodama DAP mājas lapā www.dap.gov.lv un LR Vides ministrijas mājas lapā www.vidm.gov.lv. To var iegūt arī reģionālajās vides pārvaldēs vai *NATURA 2000* teritoriju administrācijās. LLTA „Lauku ceļotājs” datu bāzē (www.celotajs.lv) ir iekļauta nodēģa informācija par vairāk nekā 100 šādām teritorijām, kur aprakstītas tūrisma iespējas, ievietoti fotoattēli un kartogrāfiskais materiāls.

Kādi galvenie saimnieciskās darbības ierobežojumi pastāv *NATURA 2000* teritorijās?

Atkarībā no tā, kāds ir konkrētās *NATURA 2000* teritorijas izveides mērķis un veids, kā arī no tā, kur atrodas konkrētais īpašums vai veicamās aktivitātes, var būt dažādi ierobežojumi, - sākot no pilnīga saimnieciskās darbības ierobežojuma (dabas rezervātos, dabas rezervāta vai dabas lieguma zonā) līdz minimāliem ierobežojumiem aizsargājamo ainavu apvidos nacionālo parku neitrālā zonā.

Kādas *NATURA 2000* teritorijas ir populāri tūrisma objekti?

Lielākajā daļā *NATURA 2000* teritoriju (izņemot rezervātus vai rezervāta režīma zonas) nav apmeklējuma ierobežojumu, tādēļ tās nereti ir populāri tūrisma objekti, kas piesaista ar interesantiem dabas pieminekļiem, ainavām, sugām, izveidoto infrastruktūru u.c. Latvijā populārākās ir Gaujas, Ķemeru un Slīteres nacionālie parki, Papes, Engures, Talsu pauguraines, Abavas senlejas, Tērvetes, Piejūras, Daugavas loku dabas parki, Veclaicenes, Vestienas, Augšzemes, Augšdaugavas aizsargājamo ainavu apvidi u.c.

Vai visās *NATURA 2000* teritorijās ir izveidota tūristiem nepieciešamā infrastruktūra?

Daļā no teritorijām ir izveidotas dabas takas, aktīvā tūrisma maršruti, laipas, skatu torņi, atpūtas vietas, tūristu apmetnes, uzstādītas atkritumu tvertnes, tualetes, norādes, informācijas stendi, pieejami vides gidi u.c. Taču ne visās teritorijās un objektos arī ir nepieciešams veicināt apmeklētāju plūsmas palielināšanos vai to klātbūtni – daļa no tām ir „jāatstāj” arī pašas dabas norisēm! Piemēram, četri Latvijas dabas rezervāti ir teritorijas, kurās pastāv apmeklējuma aizliegums. Taču, savlaicīgi piesakoties Teiču rezervāta administrācijā, tikai un vienīgi reindžera (gida) pavadībā var iziet konkrētu maršrutu – Sildu dabas taku.

Kā var uzzināt informāciju par to, kādas *NATURA 2000* teritorijas atrodas man interesējošā apvidū?

Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā informācija par *NATURA 2000* teritorijām ir atrodama un ērtības labad sadalīta pa nu jau bijušajiem valsts administratīvajiem rajoniem (sk. <http://daba.gov.lv/index.php?objid=257>).

Ar tūrismu saistītu informāciju varat atrast LLTA „Lauku ceļotājs” *NATURA 2000* teritorijām veltītā mājas lapas sadaļā www.celotajs.lv

Piemēram, ja dzīvojiet vai interesējaties par Valmieras rajonu, konkrētajā administratīvajā teritorijā atrodas vairāki dabas liegumi – Burtnieka ezera pļavas, Oleru purvs, Rūjas paliene, Zilaiskalns, Salacas ielejas dabas parks, kā arī ietilpst Gaujas nacionālā parka un Ziemeļgaujas aizsargājamo ainavu apvidus daļas.

Ja esmu lauku tūrisma saimnieks vai uzņēmējs, ko varu iegūt, ja mans īpašums ietilpst vai darbība notiek *NATURA 2000* teritorijā?

Pirmais ieguvums ir apkārtnē (un Latvijā kopumā) esošā mazpārveidotā dabas vide, vides kvalitāte, ainava, dabas pieminekļi, augu un dzīvnieku sugas, kā arī citas dabas vērtības, kas daudz kur citur Eiropā jau ir iznīcinātas, tādēļ daudziem vietējiem un ārvalstu tūristiem – saistošas. Tikai tās jāprot „pareizi” iekļaut tūrisma produktā un tas jādara ar lielu atbildības sajūtu!

Otrais – zemes īpašnieki un pašvaldības var iegūt ES finansējumu *NATURA 2000* teritoriju apsaimniekošanai.

Trešais – zemes īpašnieki, kuriem *NATURA 2000* teritoriju statusa dēļ pastāv dažādi saimnieciskās darbības ierobežojumi, var saņemt kompensācijas likumdošanā noteiktajā kārtībā. Vairāk informācijas sk. <http://www.daba.gov.lv/?objid=1256>.

Kādi normatīvie akti regulē *NATURA 2000* teritoriju izveidi, apsaimniekošanu un cita veida (t.sk. tūrismā) izmantošanu? Kur tie atrodami?

Ar ĪADT jomu saistīti normatīvie akti elektroniskā formātā pieejami LR Vides ministrijas mājas lapā:

http://www.vidm.gov.lv/lat/likumdosana/normativie_akti/?doc=3151

Individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi (Ministru kabineta noteikumi) nosaka katras konkrētās teritorijas aizsardzības un izmantošanas kārtību, kā arī to funkcionālo zonējumu.

Dabas aizsardzības plāni ir rekomendējoša rakstura dokumenti, kas nosaka katrā konkrētā teritorijā paredzētos apsaimniekošanas pasākumus u.c. pieļaujamās vai nepieļaujamās rīcības, t.sk. tūrisma jomā.

Tas nozīmē, ka ikvienam, dzīvojot vai plānojot ar tūrismu saistītas darbības *NATURA 2000* teritorijās, ir jābūt lietas kursā par augstāk minēto dokumentu saturu.

Kādas tūrisma ziņā populāras *NATURA 2000* teritorijas ir citās Baltijas valstīs?

Igaunijā noteikti jāpiemin Vilsandi, Matsalu, Karulas un Lahemā nacionālie parki, Endlas un Nigulas rezervāti, Hānjas un Otepē dabas parki u.c. teritorijas.

Lietuvā vērts apmeklēt Kuršu kāpas, Žemaitijas, Aukštaitijas un Dzūkijas nacionālos parkus, kā arī daudzos reģionālos parkus (vairāk kā 30) – Biržu, Kurtuvenu, Asvejas, Nemunas deltas, Nemunas loku, Sartu u.c.

Vai ir jāmaksā par *NATURA 2000* teritoriju apmeklējumu?

Eiropas un Latvijas institūcijas nav noteikušas, ka par nacionālo parku, dabas parku, aizsargājamo ainavu apvidu, dabas liegumu u.c. apmeklējumu ir jāmaksā. Maksa atsevišķos gadījumos tiek prasīta par labiekārtojuma elementu (piemēram, autostāvvietu), pakalpojumu (piemēram, gidu, inventāra noma) izmantošanu vai labiekārtotu teritoriju (Līgatnes dabas takas, Turaidas muzejrezervāts u.c.) apmeklējumu un tās apjomu nosaka teritoriju pārvaldītāji. Vairums Gaujas NP ūdenstūristu apmetņu izmantošana ir bezmaksas, turpretim, Salacas dabas parkā lielākā daļa apmetņu atrodas uz privātām zemēm, tādēļ par to izmantošanu īpašnieki var prasīt samaksu. Uzņēmēju piedāvātie pakalpojumi un produkti – tūristu mītnes, ēdināšana, laivu noma, gidu pakalpojumi, transports u.c. ir maksas pakalpojumi.

Kur internetā var atrast informāciju par videi draudzīga tūrisma aktivitāšu organizēšanu un dabas vērtību popularizēšanu *NATURA 2000* teritorijās un ĪADT?

LLTA „Lauku ceļotājs” darbinieki ir izveidojuši interneta vietni www.macies.celotajs.lv, kurā ikviens bez maksas var atrast informējoši – izglītojoša rakstura informāciju par dabai draudzības saimniekošanas principiem *NATURA 2000* teritorijās un ĪADT.

Ko drīkst darīt *NATURA 2000* teritorijās?

Nav taisnība, ka *NATURA 2000* teritorijās nedrīkst neko darīt, t.sk. pacelt no takas nokritušu zaru, vai izcirst krūmus skatu vietai u.t.t. Piemēram, Latvijas nacionālajos parkos (izņemot dabas rezervāta zonu) var brīvi staigāt, vērot augus, dzīvniekus un ainavas, ogot, sēņot, peldēties, sauļoties, braukt ar divriteni un laivu. Ar mehāniskajiem transporta līdzekļiem drīkst braukt pa vispārējās lietošanas ceļiem. Šādas rīcības ir atļautas arī dabas parkos, aizsargājamo ainavu apvidos un vairumā gadījumu arī - dabas liegumos.

Kādi ir tie biežākie tūrisma ierobežojumi, kas attiecas uz *NATURA 2000* teritorijām un to apmeklējumu?

Ierobežojumi var būt gan attiecībā uz konkrētām aktivitātēm, ko veicam, gan arī teritoriāli (teritorijas, kuras nedrīkst apmeklēt visu gadu vai konkrētas sezonas laikā). Tādēļ, der atcerēties, ka *NATURA 2000* teritorijās un ĪADT, piemēram, dabas parkos:

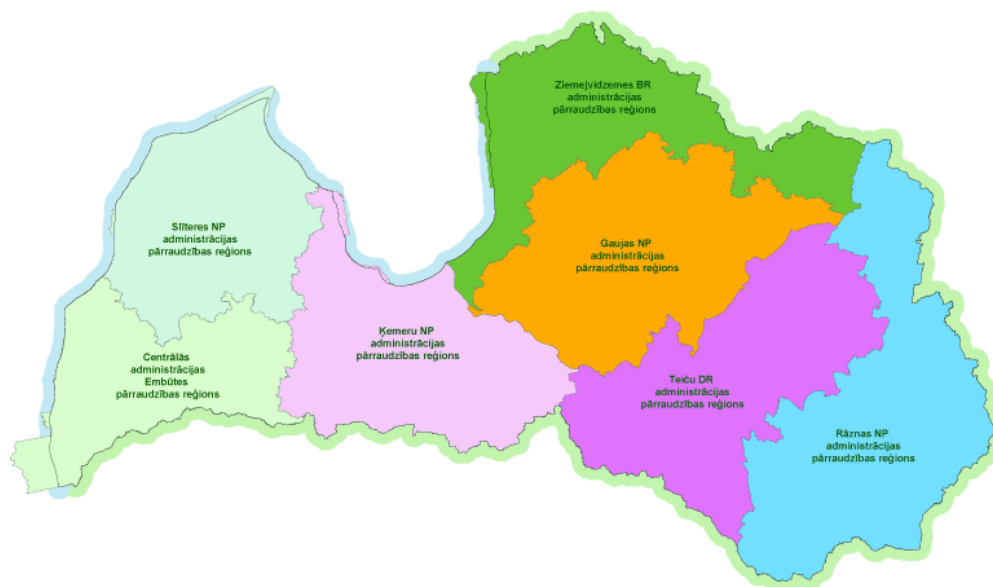
- Ārpus īpaši iekārtotām un norādītām vietām aizliegts:
 - o Novietot transportlīdzekļus un to piekabes;
 - o Celt teltis;
 - o Ierīkot apmetnes;
 - o Kurt ugunsgrākus;
- Aizliegts nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem, mopēdiem, motorolleriem un pajūgiem pa meža un lauksaimniecības zemēm;
- Aizliegts veikt jebkādas darbības, kurām ir vai var būt būtiska negatīva ietekme uz dabiskajiem biotopiem, savvaļas dzīvnieku, augu un sēņu sugām un to dzīvotnēm vai savvaļas dzīvnieku populāciju vairošanos, atpūtu un barošanos, kā arī pulcēšanos migrācijas periodā
- Bez rakstiskas saskaņošanas ar ĪADT administrāciju aizliegts:
 - o Organizēt brīvā dabā masu sporta, izklaides un atpūtas pasākumus, kuros piedalās vairāk kā 50 cilvēki;
 - o Ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus;
 - o Ierīkot jaunas iežogotas savvaļas dzīvnieku sugu brīvdabas audzētavas;
 - o Rīkot autosacensības, motosacensības, ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus vai izmēģinājuma braucienus.

Tas nozīmē, ka jebkāda veida infrastruktūras izveide, kas saistīta ar publisku atpūtu, ceļošanu vai dabas izziņu, vai arī lielāku publisku pasākumu rīkošana ir jāsaskaņo ar attiecīgo Dabas aizsardzības pārvaldes struktūrvienību (sk. 1. attēlu).

Atrodies *NATURA 2000* teritorijās, vienmēr ir jābūt atbildīgam attiecībā pret tajās esošajām dabas un kultūras vērtībām, kā arī vietējiem cilvēkiem!

Kā es varu zināt, ar ko man īsti ir jāsaskaņo savas rīcības?

Latvija šobrīd ir sadalīta 7 pārraudzības reģionos, par kuros esošo *NATURA 2000* teritoriju un ĪADT apsaimniekošanu un pārvaldi ir atbildīga 1. attēla kartē redzamā struktūrvienība. Piemēram, ja vēlaties veidot tūristu taku Abavas senlejas dabas parkā, šāda rīcība ir jāsaskaņo ar Slīteres nacionālā parka administrāciju, vai, ja ģeogrāfiski tuvāk atrodas Ķemeru nacionālā parka administrācija, - tad ar to. Minētā karte ir atrodama Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā.

1. attēls. Avots: Dabas aizsardzības pārvalde: <http://daba.gov.lv/index.php?objid=1990>

2. attēls. Kartē ar zaļo krāsu ir atzīmētas *NATURA 2000* teritorijas. Avots: Dabas aizsardzības pārvalde: <http://www.daba.gov.lv/?objid=257>

Noderīgi informācijas avoti:

1. Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Rīga, 2000. g., 52 lpp.;
2. Biotopu rokasgrāmata. Sagatavotājs I. Kabucis. Rīga, 2000. g., 160 lpp.;
3. Dabas takas Latvijā. Tūrisma karte. LLTA „Lauku ceļotājs”, 2006. g.;
4. Jautājumi un atbildes zemes īpašniekiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, mikroliegumos, jūras piekrastē, upju un ezeru aizsargjoslās. VIDM Dabas aizsardzības departaments, 2006. g., 55 lpp.;
5. Padomi lauku tūrisma uzņēmējiem dabas resursu saudzīgā izmantošanā. Autoru kolektīvs. LLTA „Lauku ceļotājs”. Rīga, 2002. g., 42 lpp.;
6. Pilāts V. Bioloģiskā daudzveidība un tās aizsardzība zemnieku sētā. LLTA „Lauku ceļotājs”, 2003. g., 36 lpp.;
7. Smaļinskis J. Vides, sociālie un ekonomiskie aspekti lauku tūrisma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā. Situācija, analīze, priekšlikumi. LLTA „Lauku ceļotājs”, 2006. g., 83 lpp.;
8. Smaļinskis J. Vadlīnijas un piemēri dabas resursu – dabas objektu, biotopu, sugu un teritoriju iekļaušanai ilgtspējīga un videi draudzīga tūrisma piedāvājuma popularizēšanā”. LLTA „Lauku ceļotājs”, 2006. g., 79 lpp.;
9. www.celotajs.lv – Latvijas Lauku tūrisma asociācija „Lauku ceļotājs”;
10. www.biosfera.gov.lv – Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts;
11. www.dap.gov.lv – Dabas aizsardzības pārvalde;
12. www.eco.celotajs.lv – Zaļais sertifikāts;
13. www.eedp.lv – Engures ezera dabas parks;
14. www.gnp.gov.lv – Gaujas nacionālais parks;
15. www.kemeri.gov.lv – Ķemeru nacionālais parks;
16. <http://latvijas.daba.lv/saturs.shtml> - portāls „Latvijas daba”;
17. www.ldf.lv – Latvijas dabas fonds;
18. www.lob.lv – Latvijas Ornitoloģijas biedrība;
19. www.lvgma.gov.lv/public/ - Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra;
20. www.lvm.lv – VAS „Latvijas valsts meži”;
21. www.pdf-pape.lv – Papes dabas parks;
22. www.putni.lv – Latvijas putni;
23. www.slitere.gov.lv – Slīteres nacionālais parks;
24. www.teici.gov.lv – Teiču dabas rezervāts;
25. www.vidm.gov.lv – LR Vides ministrija;
26. www.vitila.gov.lv – Latvijas Vides gidu tīkls.

Materiāla sagatavošanas gaitā konsultēja:

Vija Buša – Vides ministrijas Dabas aizsardzības departamenta Aizsargājamo teritoriju nodaļas vadītāja;

Inga Belasova - Vides ministrijas Dabas aizsardzības departamenta Aizsargājamo teritoriju nodaļas vecākā referente.

